
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

«ЛЮДИНОМІРНІСТЬ» ЯК КАТЕГОРІЯ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ У ПОЛІВАРІАНТНОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО СВІТОГЛЯДУ

Михайло Ібрагімов

Резюме. Проведено теоретичне обґрунтування специфіки фізкультурно-спортивного мировоззрення з допомогою категорії практичної філософії «чоловекомерність» в поліваріантності її інтерпретації: 1) «чоловеко(раз)мерності» як предмета фізкультурно-спортивної науки, досліджуючої потенціальні та резервні можливості тілесного організму людини; 2) «чоловеко(у)мерності» як цільового оздоровительного напрямку фізичного виховання; 3) «чоловеко(без)мерності» як демонстрації творчої одареності особистості спортсмена, інсценуючої в образах тілесної культури протестно-креативну сутність людини.

Утверджено, що поза філософсько-феноменологічної рефлексії накопленого емпіричного та теоретичного фізкультурно-спортивного знання неможливо сформувати відповідне специфічне мировоззрення людей, базуюче на мироощуванні, і, таким чином, вийти за вузько-професійні межі досліджуваної сфери людської діяльності, що буде сприяти подоланню кризи в усвідомленні людьми життєвої необхідності їх тілесної моторної активності.

Ключові слова: спорт, наука, філософія, човекомерність, фізкультурно-спортивне мировоззрення.

Summary. Specificity of fitness and sports view of the world was theoretically justified using a category of practical philosophy "human-dimensions" in its polyvariant interpretation as: 1) "human-dimensionality", as a subject of physical education and sports science exploring the potential and reserves of bodily part of a human, 2) "human-moderation" as a targeted recreational dimension of physical education, and 3) "human-immensity" as a demonstration of creative talent of personality of athlete, who realize remonstrative and creative nature of a human being in images of bodily culture.

It is stated, that beyond philosophical and phenomenological reflection of accumulated empirical and theoretical knowledge of physical education and sports, it is impossible to develop appropriate specific worldview of people, which is based on the perception of the world, and thus to step out of the narrow professional bounds of studied area of human activity, that will help to overcome the crisis in the people's recognition of vital necessity of their bodily motor activity.

Key words: sports, science, philosophy, human-dimensions, physical education and sports worldview.

Людина — міра всіх речей...

Протагор

Постановка проблеми. Поглиблюючи феноменологічний дискурс у тенета фізкультурно-спортивної діяльності за допомогою категорії «людиномірність», входимо у розмаїту проблематику нинішньої метаантропології, котра розкриває специфіку входження сучасної людини у технологізовану-інформаційний світ.

Попередньо мова йшла про те, що спорт, як і вся фізична культура, демонструє особливості тілесної адаптованості людини в специфічні для кожної історичної епохи соціально-природничі зміни, котрі відбуваються внаслідок активної перетворюючої її діяльності у світі. Наразі спортивна змагальна діяльність існує не сама по собі, виокремлено зі всієї сукупності соціальних відносин, а як сфера суспільної життєдіяльності, *інсце-*

нує, імітує або демонструє їх. Іншими словами, «осуспільнення» людини відбувається завдяки її постійним підлаштуванням власної тілесності під навколишню дійсність. Людина нібито «приміряє» світ під свою тілесну природу і навпаки — «вбачає» свою фізичну постать у комплексі залежних від неї природних явищ. Як би далеко не сягав претензійний розум, життя примушує людину враховувати, підпорядковувати, узгоджувати власні різнобічні проєкції: інтереси, цілі й потреби, обставинам буття, точніше — соматичного буття (Л. Газнюк). На думку теоретиків спорту і фізичного виховання, його сенс полягає у візуалізації на даному конкретному етапі цивілізаційного розвитку адаптивних можливостей природного організму людини, чим додає їй впевненості

у результативності творчої практичної діяльності [13]. А тому сучасний спорт вже може розглядатись не як лише екзотично-розважальна або грайливо-змагальна діяльність, а й як фізичне виховання — допоміжним, вторинним в інтелектуальному розвитку людини. Актуалізується давня філософська проблема: чи вистачить розуму історичній людині збагнути просту істину свого земного буття, що полягає у власному опікуванні про *самобутність* її здорової тілесної організації?

Настав час нового прочитання педагогічної тези «гармонійна і всебічно розвинута особа», яка у феноменологічному дискурсі вимагає перестановки акцентів із «фізичного виховання для розумової звершеності» на зворотний процес — «духовного розвитку для тілесного вдосконалення». Подібна парадигмальна зміна можлива лише за умов формування відповідної *суспільної думки* у вигляді фізкультурно-спортивного світогляду, бо віками у людських вимірах життя тіло не цінувалось як суспільно-історична самоціль і всі зусилля у виховання підростаючого покоління спрямовувались до подолання вершин мудрості. В даному контексті «людиномірність» постає як теоретичне підґрунтя фізкультурно-спортивного світогляду, що долає межі повсякденного мислення і теоретичного узагальнення та вимагає поєднання наукових зусиль фахівців з фізичної культури та практичної філософії як філософії дії. Вона розгортає (експлікує) інтелектуальну експресію творчої потенції у соціально-значущу та індивідуально-ціннісне русло щодо мотивації у ставленні до занять фізичними вправами.

Отже, пізнання у порівнянні власного «Я» зі світом засвідчується у повсякденній свідомості та наукових розвідках як *домірність* людині всіх існуючих і неіснуючих речей і явищ з точки зору інтересів і потреб розвитку людяного в людині. В сучасних теоретичних практиках воно висвітлюється як проблема самоідентифікації людини з наслідками своєї практично-перетворюючої діяльності. «Поняття людиномірності несе, передусім, світоглядне навантаження і відображає наповненість світу (природи, суспільства) смислами людського буття, ціннісно-смісловим змістом» [6]. Отже, постає питання *відповідності* створеного людиною цивілізаційного простору з урахуванням досягнутого науково-технічного, інформаційно-технологічного прогресу тому, хто його творив, тобто *сутності* людського існування.

Соціальні психологи зазначають життєву апатію сучасної віртуально-заангажованої людини до активної практично-творчої фізично напруженої діяльності: «Світ став більш динамічним, більш розвинутим, більш багатим... у людей в цьому світі стало більше вибору, більше можливостей і більше перспектив, але люди стали відчувати де-

фіцит осмисленості свого існування», — каже відомий французький теоретик психології особи В. Франкл [21]. Осмисленість людського буття має широкий спектр філософської претензійності, де тілу завжди надавались різнобарвні відтінки у життєтворчому процесі. Інформаційні технології різко змінюють умови, стиль, якість і образ життя, але при цьому із його активів викривлено та вишукано відчужують тіло. У суспільній свідомості відбувається десубстратизація соціальної реальності й виникає образ квазіреальності, в якому предметно-речова реальність існує в одній площині з її символічними заміниками, «де знаки, значення, смисли починають жити своїм власним життям, поряд із речами субстанціональної реальності, без чітко визначеного референта [15]. Фізкультурно-спортивна реальність чітко окреслює предметно-об'єктивний референт суспільної діяльності індивіда, а тому людиномірність, яка раніше ніяким чином не поєднувалась із тілесністю, відроджує і здобуває у спорті ореол творчості.

Отже, «людиномірність» визначає фізкультурно-спортивний світогляд, а саме те, як оцінюють діячі спорту і фізичного виховання навколишній їм світ і яке місце вони собі знаходять у ньому, але вже суспільно зацікавленими очима. Людиномірність — це суб'єктивна та інтерсуб'єктивна самооцінка спортсмена і особистості вчителя фізичного виховання добротворчості їх зусиль у конкретний історичний період діяльності. Фізкультурно-спортивний світогляд обумовлений комплексом епохальних соціально-культурних обставин, котрі людина підлаштовує під свої інтереси. Екзистенційно-феноменологічний підхід — це те, *яким* бачить світ та себе в ньому особа спортсмена, а також, *якою* бачить особу спортсмена світ, яке місце відводить їй у суспільній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує необхідність розвитку в українському теоретичному ареалі філософії спорту, оскільки, з одного боку, всі експериментально-прикладні дослідження так чи інакше вивчають «людиномірність тілесного організму спортсменів» у процесі підготовки їх до змагальної діяльності, а з іншого — теоретичні узагальнення фізкультурно-спортивної науки в кращому випадку заціклюються на педагогічному спрямуванні у фізичному вихованні різних категорій населення і спортивному тренуванні, чим канонізують усталені поняття, які вже не відповідають мовному арсеналу сучасного наукознавства.

Як наслідок, у масовій, повсякденній свідомості до цих пір панує думка, що об'єктивним соціальним змістом фізичної культури й спорту є лише демонстрація мускульної сили, швидкості й спритності тілесних вправ, а метою фізкультурно-спортивної галузі знань є вдосконалення нави-

чок і майстерності володіння засобами, технікою і тактикою рухової активності. У загальному фізичному вихованні вона спрямовується на оздоровлення населення, а в спортивному тренуванні — на досягнення високих результатів. Увесь культурологічний зміст спорту і загальної фізичної культури в цілому спочатку зводився лише до рухової активності [14]. «Якраз на базі такого трактування спорту в радянський період нашої історії розвинулась спортивна наука і вибудовувались стереотипи поведінки індивідів, залучених в дану сферу життєдіяльності» [2].

Слід зазначити, що фундатори фізкультурно-спортивної галузі знань від П. Лесгафта, А. Буттовського до Л. Матвеева, В. Платонова, Ю. Курмашина виступали проти такого однобічного погляду на фізичну культуру, фізичне виховання та спорт як лише розвитку, функціонування і вдосконалення тілесних вправ [12]. До речі, А. Буттовський, вивчаючи їх розвиток у навчальній системі Франції, вказував на негативне ставлення тогочасних вчителів гімназій до спорту, які висловлювали, аналогічне сучасному, занепокоєння, що він може заважати навчальній роботі, а також висловлювали тривожні настрої: «чи не приведе він до фізичної перевтоми на додаток до розумової перевтоми, проти якої вони ведуть боротьбу» [3].

Сучасні теоретики фізичного виховання часто наголошують на широкому діапазоні впливу фізичних (тілесних) вправ на формування психосоціальної динаміки молоді, становлення морально-вольових якостей, а теоретики спорту підкреслюють індивідуалізований підхід у вихованні спортсменів, але їх педагогічне спрямування здебільшого залишається у колі професійних інтересів і гасел у спеціалізованій для фахівців літературі, поскільки через термінологічну загальнонауковознавчу недосконалість вони не виходять на філософсько-світоглядні узагальнення в палітрі обговорення культурологічних проблем сучасної соціальної «освітософії». Таке завдання, крім усього іншого, має виконувати спеціальна галузь знань — філософія спорту.

Сучасна практична філософія також має подолати її розмежування зі спортом, фізичною культурою і фізичним вихованням, оскільки вони вперше в історії людства на межі ХХ–ХХІ ст. стають дієвим конструктом у стабілізації мозаїчної картини загального культурно-цивілізаційного процесу (Х. Гумбрехт). Наразі в російській філософсько-теоретичній думці «людиномірність» висвітлюється з урахуванням перспектив розвитку науки, об'єктивності її знань і суб'єктивності людського сприйняття досягнутих результатів (Т. Романовська, 2001), а також у ракурсі нової синергетичної парадигми (В. Буданов, Г. Белкина, Л. Нау-

менко) та майбутнього науки з точки зору «гуманістичного матеріалізму» [20].

У матеріалах міждисциплінарного гуманітарного семінару «Філософские и духовные проблемы науки и общества» висловлюється ідея, що «людиномірність» світу виступає умовою як його існування, так і самої людини [8].

Фізкультурно-спортивна наука як частина загального наукознавства не може не враховувати основних тенденцій розвитку останнього, а тому необхідно включати їх у контекст власних спеціальних досліджень. Поки що єдиним у названій площині є докторське дисертаційне дослідження Барбанової В. Б. «Спорт: проблема человеко-размерности» (Москва, 2009).

В Україні благодійна громадська організація «Центр практичної філософії» (під проводом акад. НАПН України А. В. Толстоухова) в Києві запропонувала новий науково-практичний проєкт «Людиномірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві ХХІ ст.» [11]. До виконання даного проєкту вже залучились філософи А. Лой, А. Толстоухов [10], А. Лактіонова, Ю. Мелков, І. Донникова та чекають на подальше вивчення фахівців фізичної культури і спорту в журналі «Практична філософія» у рубриці «Філософія спорту, здоров'я і культури фізичної тілесності».

Мета дослідження — на основі розкриття варіативного змісту категорії «людиномірність» показати гуманістичний зміст фізичного виховання і спорту в контексті екзистенційного варіанта філософії спорту і його зв'язку з іншими філософськими системами як теоретичного підґрунтя сучасного фізкультурно-спортивного світогляду.

Дослідження проведено згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. за метою 1.3 «Парадигма здорового способу життя в дискурсах фізичного виховання і спорту» (номер держреєстрації 0111U001716).

Результати дослідження та їх обговорення. Аналізуючи сучасну розмаїту культурологічну ситуацію у світі, феноменолог Б. Вальденфельс констатує: «Через руйнацію природно-культурної настанови культура втрачає самозрозумілість» [5]. Якщо стверджувати, що фізична культура і спорт є частиною загальної культури, то необхідно розкрити їх вплив на механізми її стабілізації, а в такий спосіб сформулювати нову суспільну думку навколо цінності тіла, що у філософсько-спортивному дискурсі позначає своєрідність фізкультурно-спортивного світогляду.

Із широкого спектра проблем, що вимагають філософського осмислення у визначенні граничних основ буття спорту, завдяки категорії людиномірності, зупинимося на деяких дискусійних її аспектах. «Людиномірність» в даному випадку

розпадається на інші поняття: 1) «людино(роз)мірність» — поняття, притаманне сучасній науці, яка характеризується як «постнекласична»; 2) «людино(по)мірність», що характеризує фізичне виховання з точки зору його корисності для здоров'я; 3) «людино(без)мірність», що позначає вихід за межі наявних тілесних можливостей у спортивній змагальній діяльності.

У першому значенні «людино(роз)мірність» у світоглядному дискурсі — це співвідношення науки і філософії, що розробляється новим напрямком людинознавства — «філософією науки», а в нашому випадку проблема постає як виокремлення «філософії спорту» із загальнонаукової теорії фізичної культури, яка у будь-яких варіаціях вивчає тілесність спортсмена, а тому й сприяє формуванню його особистісних якостей. Чи є в такому виокремленні соціальна потреба, чи подібні наміри залишаться на рівні професійної дотепності?

Не вдаючись до деталізації історичних подробиць, зазначимо, що під тиском сучасних реалій, філософи й теологи переглядають своє попереднє ставлення до тілесності людини, фізичної культури і спорту, оскільки «онтологічний вимір людиномірності залучає, окрім проблеми тождності особистості, й такі одвічні філософські проблеми, як наприклад, *психофізичну проблему* (виділено авт. — М. І.) і проблему свободи, а також соціальний вимір самоідентичності» [9]. Фізкультурно-спортивна діяльність (як особлива і специфічна суспільно доцільна) спрямована для людей у вирішенні психофізичної проблеми, а тому вимагає свого постійного обґрунтування, цілепокладання, осмислення і переосмислення в системі нових епохальних ціннісних координат життя.

Узагальнюючи проведені багаточисельні експериментальні дослідження у фізичному вихованні і спортивно-тренувальному процесі, спрямовані на практичні результати в оздоровчій та змагальній діяльності, зіткнулися із проблемою розгалуження прикладних видів фізичного виховання, а також різноманітністю видів спорту, що потребують особливих специфічних підходів і методик. Постає проблема знаходження загальної канви, інтегральної вісі, що характеризувала б цілісність фізичної культури як науково-теоретичної бази для поглибленого вивчення фізичних якостей і властивостей тілесного організму людини, враховуючи його індивідуальність. Термін «проблема» означає теоретично невирішене протиріччя, що в даному контексті є поєднанням *цілісності* та *індивідуальності* особи спортсмена або того, хто займається фізичною культурою.

На практиці названу проблему самостійно і повсякчасно вирішує тренер чи вчитель фізичного виховання, оскільки перед ними завжди постає живий об'єкт, який, незалежно від бажань

суб'єкта впливу (вчителя чи тренера), вимушений враховувати в своїй педагогічній діяльності особливості психосоматичних характеристик вихованця, всіх його світоглядних прагнень, афектів, психосоціальних імпульсів, що складають природу таланту. Зрозуміло, що імпульси мають свій корінь не в розумі, а в житті, і не можна з'ясувати нічого в людині, коли тільки не дивитися на життя таким, як воно дійсно проживається, а не тільки як воно мислиться», — писав філософ і психолог М. Аббаньяно [1]. Намагання фахівців фізичної культури і фізичного виховання дати наукове визначення і знайти концептуальну категоріальну вибудову теорії від простих до складних понять, що задовольняло б усіх спеціалістів, без залучення філософії неможливо, оскільки вона своїми помислами осягає весь світ у цілому, виходить за межі професійних інтересів. «Сила розуму, — писав Ш. де Голль, — вимагає різнобчності, котру не можна знайти у навичках виключно певної професії» [19]. З висоти абстрактного злету наукової думки, метафоричної видумки, фантазії, мрії у філософії дійсність історично міфологізується і точніше та ясніше виражає сутність сьогоденних речей і явищ, напрямок їх руху. Життя є багатограннішим, аніж наукові розвідки, і його *споглядално* на підставі узагальнення наукових досліджень з точки зору їх людської доцільності охоплює філософія. Вона не може замінити, скорегувати, виправити чи нав'язати науці свої приписи, а складає теоретико-світоглядну основу, якою може скористатися вчений. Філософія спорту не може втручатися в логічно вибудовану систему понятійного апарату традиційної фізкультурно-спортивної науки, але в своєму пізнанні може і повинна показати широту та глибину фізкультурно-спортивних координат охоплення людиною світового простору. В даному випадку це положення означає смисложиттєве вирішення проблем людей, що, з одного боку, діють у даній сфері суспільної практики, а з іншого — належно оцінюється чи ігнорується суспільством їх діяльність.

Для теоретиків фізичної культури ще й досі залишається невирішеним питання про змістове включення або спорту в фізичну культуру, або фізичної культури — в західноєвропейське розуміння спорту. Для філософської думки залишаються відокремленими поняття «фізична культура» і «тілесність». Навіть наступний світовий філософський конгрес у Греції започатковує порізно «філософію спорту» і «філософію тілесності» (до програми чергового XXIII Всесвітнього філософського конгресу «Філософія як пізнання і образ життя» 4–10 серпня 2013 р. включено дві секції — «Філософія спорту» і «Філософія тіла») [18].

Звичайно, філософи, слідуючи багатовіковій традиції, оперують поняттями «тіло» і «тілес-

ність» і вважають надуманими поняття «фізична культура», а теоретики пострадянської фізкультурно-спортивної галузі знань зрідка звертаються до поняття «тілесність». Однак виникає питання: на що ж тоді спрямована фізична культура як не на тілесність? Чи не може бути поняття «тілесність» узагальненим і висхідним як для одних, так і для інших?

Поняття «тіло» допомагає знайти «точку опори» у фізкультурно-спортивних теоріях, вийти за межі професійного бачення фізичного організму людини і включити його до смислового ряду загальнонаукових понять.

У **другому значенні** поняття «людино(по)мірність» означає світоглядну позицію спортсмена, коли він усвідомлює і знаходить внутрішню злагоду із самим собою і навколишнім середовищем, що буває достатньо рідко. Людино(по)мірність у спортивній діяльності виявляється у співпаданні світоглядної позиції тренера і його вихованців, коли вони виступають одним цілісним гравцем, єдиним тілом, наділеним думкою архітектора змагань, — тренера і його інструментарієм — одухотвореним тілом спортсмена. Тіло, на думку Аристотеля, — це інструмент душі.

У *філософсько-феноменологічному баченні специфічний смисл фізкультурно-спортивного світогляду постає в експлікації тілесної рухової активності як основна константа **світовідчуття** людини у безмежному світовому просторі виникнення і зникнення, руху і спокою, прогресу і регресу. Фізкультурно-спортивна активність дозволяє людині відчувати себе в органічній єдності із космосом у контексті її **самопочуття**. Добре чи зле спортсмену залежить від його світовідчуття і самопочуття в даний конкретний момент природно-географічних, кліматичних, соціально-темпоральних та психологічно-інтенціональних обставин. Тренер має завжди враховувати їх у визначенні психофізичних навантажень, термінів тренувального процесу, коли перед певними змаганнями необхідно збільшити або зменшити обсяг рухової активності з урахуванням психосоматичних властивостей організму кожного із учасників змагань. Співпадання **світовідчуття** та **самопочуття** робить людину щасливою, а спортсмену дає змогу бути «окрипленим» у налаштуванні на здобуття перемоги у змаганнях. В житті немає науки бути щасливим, його міри, а перемога одних означає поразку інших, тому людиномірність у такому контексті означає спів(роз)мірність волі, розуму і почуттів у ставленні як до самого себе, так і до інших учасників змагань, незалежно від їх статусу переможених чи переможців.*

Ситуативно визначити, коли необхідно *недо*тренувати або *перет*ренувати, має тренер як дійовий практичний феноменолог. Феноменологія — це ба-

чення себе самого в тій чи іншій ситуації, це самооцінка з точки зору перспективи і пройдешнього. Спонтанність і напруженість, ситуативна мінливість у спортивних змаганнях постійно збільшують вирішальну роль у перемозі фактора випадковості, а тому в спортивно-тренерській роботі необхідно спиратись не тільки на антропометричні, людино(роз)мірні якості особи спортсмена, а в першу чергу, й на її креативні здібності, індивідуально реагувати на ентропію, непередбачувану поведінку інших учасників спортивної гри. Фізкультурно-спортивна наука, будучи міждисциплінарною природничою галуззю знань, досліджує людино(роз)мірність, але вже не лише у класичному наукознавчому стилі вимірювання, протяжності, вивчення структурних елементів організму і систематизації їх властивостей, а й у некласичному (тобто не у класифікованому й упорядкованому варіанті мислення), з урахуванням відхилень, випадковостей, незвичних для досвіду проявів існуючого. Всьому у світі є міра — як добра, так і зла. Знаходження такої міри робить спортсмена самодостатньою особою у суспільстві. Самоусвідомлення спортсменом творчої сутності його діяльності ідентифікує його як суспільно значущу постать, котра приваблює своєю неординарною життєвою позицією.

У **третьому значенні** «людино(без)мірність» складає специфіку спортивного світовідчуття у системі фізкультурно-спортивного світогляду. Людина як істота у життєтворчому процесі і спортсмен як особа у змагальній діяльності може бути щасливою лише мить. Заради миттєвого задоволення спортсмен постійно йде на ризик знайти чи згубити себе і своє здоров'я, чим демонструє свою людино(без)мірність, невгамовність, демонічність. Спорт яскраво демонструє, виявляє соціальні пристрасті, що вирують навколо людини і водночас засвідчує її бунтівну сутність. Людина ніколи не може погодитись з існуючим станом речей, що спонукає її до дії.

Спорт *імітує, інсценує* соціальну дійсність не лише викристалізовуючи змагальність як основну антропологічну властивість людини, а як протест тіла і духу уявно облаштований і узгоджений та нібито упорядкований реальності. Фізкультурно-спортивна рухова активність лежить в основі соціальної активності й формує, конкретизує морально-вольові якості. Залежно від намірів у життєвому цілепокладанні людина або дбає про свою здорову тілесність, коли вбачає себе як творця власного життя, або стає байдужою до неї, коли стає знесиленою у нелегкому життєвому процесі й конфірмує.

В реальному житті особа спортсмена знаходиться на вістрі соціальних суперечностей, зберігаючи особисту цілісність. Особа є продуктом обставин, а вони є породженням діяльності осіб. Суспільство через політичні, моральні, правові

ідеологеми та матеріально-економічні умови життя намагається стандартизувати особу, зробити її людинопомірною, поміркованою, слухняною, діючою за правилами і соціальними нормами. В таких соціально-духовних параметрах діє і особа спортсмена. Людина вимушена постійно мімікрувати, вгамовувати свої пристрасті, повинна сумлінно виконувати відведену їй багатомірну соціальну роль і в той же час вона бунтує серед соціальних стереотипів. Задоволена потреба вже не є потребою. Нормальна людина ніколи не може бути задоволена тим, що вона має, і це складає її креативність, пошуки виходу її творчої енергетики. Загальносоціологічна закономірність полягає в тому, що потреби завжди випереджують можливості їх задоволення. Тут закладений смисл фізкультурно-спортивної рухової активності як заклик до активної творчої поведінки людини у суспільстві.

Тобто вона, крім людино(по)мірності, передбачає нетрадиційну неврівноваженість, дивантність у позитивному значенні цього терміна, збої у прямолінійному русі. Світоглядна проблематика все більш активно варіюється через методологію наукових досліджень, а тому фізкультурно-спортивна наука, яка у власній царині включає досягнення комплексу природничих наук (біології, фізіології, медицини, антропології тощо), не може не враховувати нових тенденцій у їх розвитку як валеософії, біоетики, екоетики, інтегральної медицини, кінезотерапії та нетрадиційних методів лікування.

Сучасна постнекласична наука розглядає людино(роз)мірність не *поза*, а *в* континуумі власного інструментарію. Нинішня гуманістика становить органічний елемент наукового інструментарію уже не як причинно-наслідковий результат, тобто започатково передбачає цілепокладання: будуть сприяти чи заважати розвитку людського в людині можливі результати теоретико-експериментальних досліджень. Фізкультурно-спортивна наука може не лише констатувати рухову активність як самоціль, а й бачити кінцеві її параметри: пояснювати для кого і для чого вона потрібна в контексті культурологічних змін у суспільній ойкумені. Змінився історичний час — має змінитися соціально цільове призначення фізкультурно-спортивної активності. Сьогодні вже недостатньо обмежуватись науковими порадами про її корисність для здоров'я і вмовляти «неслухняних» настановами про особисту відповідальність людини за культурний стан власної тілесності або лякати передчасною смертю. Необхідний новий інструментарій залучення через свідомість і підсвідомість, знання і міфи, теоретичний і практичний досвід до занять фізичними вправами. Необхідна **нова метафора** фізичної культури і спорту, яка в зрозумілий спосіб була б доступною і привабливою для людей.

У такому сенсі привабливість екзистенційної філософії полягає в тому, що вона враховує особистісну індивідуальність, її переживання світу у всій сукупності знань і буденного життєвого досвіду. Феноменолог розглядає явище саме по собі, виокремлено із усієї сукупності подій, усвідомлюючи зв'язок із ними.

Кожний виступ спортсмена на змаганнях — це унікальне явище, яке, звичайно, має певне науково-теоретичне тлумачення, але не обмежується ним. Спорт виступає у багатомірності проявів людської природи, а тому являє широку палітру екзистенційної феноменології і, якщо відмовитись від західноєвропейської термінологічної рецепції (перенесення, запозичення), то їх можна тлумачити як світогляд, що є мотивацією до дій. У такому сенсі спорт *демонструє* як людино(роз)мірність, так і людино(непо)мірність, безмірність, невгамовність, потяг до незвичного, за межового, потойбічного. Спортсмен в особистому плані завжди є таким, яким він є в житті з усіма його суперечностями, успіхами і невдачами. Спортсмен завжди знаходиться у стані випробування на самодостатність, що у філософії екзистенції називається «самість» (сам по собі). «Самість є певним самоконтролем. Постійний самоконтроль діяльності супроводжується моніторингом рухів тіла і жестів, контролем за використанням міміки в процесі «діяльності особи». Усе це є невід'ємним атрибутом соціального життя», — пише філософ В. М. Скіртач [17]. Хотілось би тут продовжити думку: «що і відтворюється і демонструється спортсменом».

Отже, спорт не є відчуженим від загальної фізичної культури, котра культивує різнобічні, поліваріантні форми демонстрації тілесності — від його людино(роз)мірності до людино(без)мірності, показує внутрішнє напруження людської особистісної природи у спортсмена: спокій і порив, піднесення і спад, володіння і втрату життя, успіху і невдачі в ньому, що у філософії йменується як світоглядні екзистенціали. Давнє протистояння гімнастів і атлетів у сучасних наукових конструкціях виглядає як співвідношення фізичної і спортивної культури, котрі дійсно різняться за своїм соціальним призначенням з точки зору корисності для людини. Але не можна заперечувати історичного факту того, що у Давній Греції гімнасти були тренерами атлетів, а сучасна гімнастика є видом спортивних змагань. Вже нікому й на думку не приходило їх протиставляти, а тим більше заперечувати, що фізичне виховання населення створює широкий масив для відбору талановитих осіб у великий спорт. Водночас краса спорту захоплює молодь своєю тілесною грою, витівкою, сучасно прочитаною сексуальністю, а головне — своєю тілесною присутністю замість віртуальної «запамороченої захмареності» (У. Гібсон), ствер-

джує життєтворчість людини. Звичайно, в реальному житті такий процес відбувається не прямо-лінійно, не спонтанно, а достатньо суперечливо, що й дозволяє вченим по-різному інтерпретувати його. Філософія формує не наукову картину, а образ світу у всій різнобічності (поліваріантності) його бачення, і на основі передбачень і прогнозів, що розробляються наукою, образно кажучи, «передчуває», «передвіщує» можливі руйнівні наслідки для *тіледуховності* людини.

У час «буму» філософського світогляду на тлумаченні тілесності спостерігається поліфонія від натуралістичного її тлумачення як соціобіологічного утворення, де структуралістськи розглядається соціальне як механічне поєднання відрізнених індивідів, а біологічне — як конгломерат фізіологічних, анатомічних, хімічних, біомеханічних властивостей.

Постнеофрейдизм розглядає людину як «добротну машину бажань», орієнтовану на збирання потоків «лібідозної» енергії. Сучасна філософія «фактично висунула *сексуальність* як головну функцію тіла, в якості еквівалентної заміни *духовності* класичної філософії і християнського богослів'я» [4].

Постмодернізм в релігійно-екзистенціалістському варіанті (Д. Дж. Лігі) розглядає «абсолютне тіло» як «нову всеохопність», тіло, яке є абсолютним апокаліпсисом, і що сьогодні відбувається вперше, то це сприйняття цього тіла або самого існування його суті, яке відбувається тепер у формі *missa jubilee* (величальної меси) [7]. В такому смислоутворенні можна інтерпретувати спортивне тіло, завдяки його жертвності і героїчності, як вияв нескінчених духовних потенцій людини, здатних до перевтілення і, в певному розумінні, за словами Д. Лігі, до «апокаліптичного уславлення існування».

Постекзистенціалістське мислення розглядає філософію спорту як новий метаантропологічний проект, який, з одного боку, експлікує досягнення експериментальної і теоретичної фізкультурно-спортивної науки у філософській інструментарій під гаслом «бути людиною», а з іншого — інкорпорує філософські роздуми про сутність людини, що не знає міри ані у своїх бажаннях, ані у своїх діях у сучасну соціально-гуманітарну складову спортофії. В такому ж сенсі життєвий процес кожної людини розглядається як спорт, «біг з перешкодами», щоденна змагальність на виживання. Філософія спорту під впливом наукових досліджень і реалій швидкоплинних подій і фактів окреслює перспективи тілесної природи людини в концепті глобальних інформаційно-технологічних змін і віртуалізації світу.

Висновки:

1. Вхідження людини у інформаційно-технологічний світ відбувається завдяки світогляду, в

якому чільне місце має належати фізкультурно-спортивним почуттям і відчуттям, що культивують тілесність і є висхідним у розумінні багатоваріантності, суперечності й динамічності сучасного світу. Теоретичне обґрунтування фізкультурно-спортивного світогляду здійснює філософія спорту як експлікація метантропологічної сутності теорії фізичної культури, що включає спорт і фізичне виховання. Без внутрішньої філософської рефлексії виокремленої, системно вибудованої та дещо «канонізованої» теоретичної бази, фізкультурно-спортивна галузь знань залишиться на рівні експериментально-прикладної науки і не зможе подолати кризу у ставленні різних категорій населення до фізичної, тілесної рухової активності.

2. Людиномірність як категорія *філософії дії* означає спрямованість на розвиток, збереження і вдосконалення людяного в людині, а спорт, фізичне виховання є гуманістичними за своєю суттю, а тому фізична культура в образах тілесності *демонструє* соціально-активну чи пасивну поведінку людини у багатовекторних суспільних відносинах та *інсценує* на прикладі виступів спортсменів у змаганнях весь комплекс внутрішніх переживань людини, всю драму накопичених пристрастей, її втрат і здобутків у цивілізаційному процесі.

3. Загальна людино(роз)мірність, яку досліджують вчені різних напрямів фізкультурно-спортивної науки на емпірично-прикладному рівні, залучаючи різноманітні природничі галузі знань, спрямовані на пошуки прихованих потенційних чи резервних можливостей тілесного організму особи спортсмена, на теоретично світоглядному рівні виглядає уже як людино(по)мірність у фізичному вихованні, спрямованого на оздоровлення населення, і як людино(без)мірність, що виявляє творчу обдарованість особи спортсмена, який демонструє в образах фізичної культури креативно-протестну сутність людини. Людино(по)мірність чи людино(без)мірність у фізкультурно-спортивній діяльності вимагають філософсько-гуманітарного оздоблення, чим і впливають на розвиток та укорінення в масовій свідомості фізкультурно-спортивного світогляду.

4. Гуманізм як людинолюбство у фізкультурно-спортивному світогляді має формуватись як людино(добро)мірність у її ставленні до своєї тілесності, життєлюбство у безмірному життєвому просторі, яке спонукає людину до всіляких випробувань. Приваблива віртуальність світу підступно загрожує позбавити людину радості відчуття своєї єдності зі Всесвітом. «І люди забувають, що тут, як і скрізь, життя — то розкіш», — писав військовий пілот і філософ Антуан де Сент-Екзюпері [16].

Література

1. Аббаньяно Н. Мудрость жизни / Н. Аббаньяно. — СПб., 1996. — С. 297–298.
2. Барабанова В. Б. Спорт: проблема человекообразности: дис. доктора философ. наук: спец. 09.00.11 — «Социальная философия» / В. Б. Барабанова. — М., 2009. — С. 52.
3. Бутовский А. Д. Собрание сочинений: в 4 т. / А. Д. Бутовский. — К.: Олимп. лит., 2009. — Т. 1. — С. 25.
4. Бычков В. В. Эстетика / В. В. Бычков. — М.: Гардарики, 2004. — С. 5.
5. Вальденфельс Б. Міркування щодо генеалогії культури / Б. Вальденфельс // Філософ. думка. — 2009. — № 1. — С. 13.
6. Донникова И. А. К проблеме формирования человекомерной социальной онтологии / И. А. Донникова // Актуал. пробл. духовности: сб. науч. пр. / гол. ред. Я. В. Шрамко. — Кривий Ріг, 2011. — Вип. 12. — С. 311.
7. *Энциклопедия постмодернизму* / за ред. Ч. Е. Вилквіста; В. Е. Тейлора; науч. ред. О. Шевченко. — К.: Основи, 2003. — С. 235.
8. Иващенко Ю. А. «Человекомерность» мира как условие существования мира и человека: материалы междисциплинарного гуманитарного семинара «Философские и духовные проблемы науки и общества» в рамках Седьмой Санкт-Петербургской Ассамблеи молодых ученых и специалистов / Ю. А. Иващенко. — Вып. VII. — СПб., 2002. — С. 42–46.
9. Лактіонова А. В. «Людиномірність» в ракурсі практичної філософії / А. В. Лактіонова // *Практ. філософія*. — 2012. — № 3. — С. 171–172.
10. Лой А. М. Практична філософія сьогодення: предмет і перспективи / А. М. Лой, А. В. Толстоухов // *Практ. філософія*. — 2000. — № 1. — 195 с. — С. 6–19.
11. *Людиномірність* як світоглядна настанова в науці та суспільстві XXI ст. Обґрунтування наукового проекту. — К.: Центр практ. філософії, 2011. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://sofy.kiev.ua/human.htm>.
12. Матвеев Л. П. Физическая культура: физкультура или развитие человека / Л. П. Матвеев, В. Н. Непопалов // *Теория и практика физ. культуры*. — 1994. — № 9. — С. 6.
13. Платонов В. Н. Адаптация в спорте / В. Н. Платонов. — К.: Здоров'я, 1988. — С. 7.
14. Пономарев Н. И. Спорт — феномен культуры / Н. И. Пономарев. — Л.: Изд. ГДОИФК им. П. Ф. Лесгафта, 1987.
15. *Світоглядно-методологічні новації в західноєвропейській філософії* / за заг. ред. В. В. Лях. — К.: Укр. центр духовної культури, 2001. — С. 3.
16. Сент-Екзюпері А. Планета людей / А. Сент-Екзюпері. — К.: Молодь, 1980. — С. 35.
17. Скіртач В. М. Неомодерний суб'єкт Ентоні Гіденса / В. М. Скіртач // *Мультиверсум: філософський альманах*. — 2012. — Вип. 8 (116). — С. 79.
18. Столяров В. И. Философия спорта: актуальное интервью о его месте в теоретической системе физкультурно-спортивного знания / В. И. Столяров, М. М. Ибрагимов // *Актуал. пробл. фіз. культури і спорту*. — 2012. — № 25 (3). — С. 46–53.
19. Таранов П. С. Анатомия мудрости / П. С. Таранов. — М., 1997. — Т. 1. — С. 272.
20. *Філософія науки*. — Вип. 8: Синергетика человекомерной реальности. — М.: ИФ РАН, 2002. — 430 с.
21. Франкл В. Человек в поисках смысла: сб. тр.: / общ. ред. Л. Я. Гозмана, Д. А. Леонтьева; пер. с англ. и нем. В. Франкл. — М.: Прогресс, 1990. — С. 9.

References

1. *Abbaniano N. Wisdom of life* / N. Abbaniano. — St. Petersburg, 1996. — P. 297–298.
2. *Barabanova V. B. Sport: problem of human-dimensionality* / V. B. Barabanov: Diss. ... Dr. philosophy: 09.00.11 "Social Philosophy". — Moscow, 2009. — P. 52.
3. *Butovskii A. D. Collected works: in 4 vol.* / A. D. Butovskii. — Kiev: Olympic Literature, 2009. — T. 1. — P. 25.
4. *Bychkov V. V. Aesthetics* / V. V. Bychkov. — Moscow: Gardarika, 2004. — P. 5.
5. *Waldenfels B. Thoughts about culture genealogy* / B. Valdenfels // *Filosofska dumka*. — 2009. — N 1. — P. 13.
6. *Donnikova I. A. On a problem of formation of human-dimensional social ontology* / I. A. Donnikova // *Current issues of spirituality [Aktualni problemy dukhovnozti]: collected research papers* / ed. By Ya.V. Shramko. — Kriviy Rig, 2011. — Vol. 12. — P. 311.
7. *Encyclopedia of postmodernism* / Ed. By Ch. E. Vinkvist, V. E. Taylor; Scient ed. A. Shevchenko. — Kyiv: Osnovy, 2003. — P. 235.
8. *Ivaschenko Yu. A. "Human-dimensionality" as a condition for existence of the world and a human* / Yu. A. Ivaschenko // *Mat. of interdisciplinary humanitarian seminar "Filosofskie I dukhovnye problemy nauki i ob-*

shchestva" within the 7th St. Petersburg Assembly of young scientists and specialists. — St. Peterburg, 2002. — Is. VII. — P. 42–46.

9. *Laktionova A. V.* "Human-dimensionality" in a perspective of practical philosophy / A. V. Laktionova // *Praktychna filosofiiia*. — 2012. — N 3. — P. 171–172.

10. *Loi A. M.* Contemporary practical philosophy: subject and prospects / A. M. Loi, A.V.Tolostoukhov // *Praktychna filosofiiia*. — 2000. — N 1. — P. 6–19.

11. *Human-dimension* as a worldview in science and society of the XXI century. Justification of a scientific project. — Kyiv: Center of practical philosophy, 2011. [Electronic resource] // Access mode: <http://sofy.kiev.ua/human.htm>.

12. *Matveev L. P.* Physical culture: physical culture or person development / L. P. Matveev, V. N. Nepopalov // *Teoriia i praktika fiz. kultury*. — 1994. — N 9. — P. 6.

13. *Platonov V. N.* Adaptation in sports / V. N. Platonov. — Kiev: Zdorovia, 1988. — P. 7.

14. *Ponomarev N. I.* Sport — a cultural phenomenon / N. I. Ponomarev. — Leningrad: Publ.house of The Lesgaft NSUPESH, 1987.

15. *Worldview-methodological* innovations in the West European philosophy / Gen. ed. V. V. Lyakh. — Kyiv: Center of spiritual culture, 2001. — P. 3.

16. *Saint-Exupéry A.* Wind, sand and stars [Planeta Liudei] / A. Saint-Exupéry. — Kyiv: Molod', 1980. — P. 35.

17. *Skirtach V. M.* Neomodern subject of Anthony Giddens / V. M. Skirtach // *Multiversum: philosophical almanac*. — 2012. — Is. 8 (116). — P. 79.

18. *Stoliarov V. I.* Philosophy of sports: actual interview about its place in theoretical system of sport and sports knowledge / V. I. Stoliarov, M. M. Ibragimov // *Actual problems of physical culture and sport*. — 2012. — N 25 (3). — P. 46–53.

19. *Taranov S.* Anatomy of wisdom / S. Taranov. — Moscow, 1997. — Vol. 1. — P. 272.

20. *Philosophy of science*. — Is. 8: Synergetic of human-dimensional reality. — Moscow: IF Russian Academy of Sciences, 2002. — 430 p.

21. *Frankl V.* Man's Search for Meaning: Collected papers / Gen. eds. L. Ya. Gozman and D. A. Leontiev / V. Frankl. — Moscow: Progress, 1990. — P. 9.